

EN OBERT

MUSEU TREPAT TÀRREGA: CRÒNICA HÍBRIDA ENTRE PATRIMONI/RECERCA, PEDAGOGIA I ART CONTEMPORANI

ROSER MIARNAU POMÉS
ALBA CUÑÉ SOLÉ
JAUME ESPINAGOSA MARSÀ

“La creació que no és educativa és una mala educació. L’educació que no és creativa és una mala educació”, **Luis Canmitzer**, artista uruguaià.

“Crec que un gran mestre és un gran artista i n’hi ha tant pocs com de grans artistes. L’ensenyament pot ser la més gran de les arts ja que el mitjà és la ment i l’esperit humans”, **John Steinbeck**, escriptor nord-americà i premi Nobel de Literatura

Presentació

Aquesta és la crònica d'un projecte que s'ha teixit de forma inter i transdisciplinària des de l'àmbit de la recerca humanística i patrimonial, de la pedagogia i de l'art contemporani. Parteix del "Projecte Absència i presència de la dona a Cal Trepapat", una recerca interdisciplinària i de memòria oral que es desenvolupa en col·laboració amb la Universitat de Lleida, en el marc del projecte "El Museu és una escola" i amb l'Escola d'Arts i Superior de disseny Ondara de Tàrrrega on conflueixen els processos de treball des de diferents disciplines que s'imparteixen en aquest centre d'ensenyament, les arts escèniques, l'art contemporani, el dibuix artístic, l'escultura, el disseny, la publicitat...

El projecte s'inicia al 2019 i al maig del 2021 ha tingut un retorn social i comunitari formant part de la programació del Festival de Creació Contemporània Embarrat que va tenir lloc del 28 de maig al 2 de juny de 2021 en la instal·lació "MATRIU" elaborada a partir del treball realitzat pels estudiants de l'escola d'Ondara durant el curs 2020-2021 en el marc del projecte "Absència i presència de la dona a Cal Trepapat". Posteriorment i durant el mes de juny, va tenir lloc una performance duta a terme per part dels estudiants d'arts escèniques fruit del que havia suposat el seu procés creatiu en el treball realitzat durant el curs a Cal Trepapat.

Antecedents. D'on venim

Des del Museu Tàrrrega Urgell, a finals del 2005, l'equip de treball de recuperació de la memòria històrica del Museu Tàrrrega Urgell, format per: Núria Bonet Baqué, Amanda Cardona Alcaide, Gerard Corbella López, Oriol Martí Sambola i Natàlia Lloreta Pané va endegar un projecte de recuperació de la memòria oral de l'antiga fàbrica de màquina agrícola J. Trepapat de Tàrrrega que va durar fins al 2008, que queda recollit en el document "Els treballadors de la fàbrica J. Trepapat. Vida laboral i social en la Tàrrrega del segle XX (1914-1985)". Els seus autors: Roser Miarnau Pomés, Jaume Espinagosa Marsà, Francesca Bardají Santiveri i Gerard Corbella López van realitzar, fins a l'any 2008, una seixantena d'entrevistes a antics treballadors de l'empresa. La majoria de persones entrevistades eren homes, però també es va

incloure la participació i punt de vista de tres dones que tenien una relació amb el treball de la fàbrica.

L'any 2008, des del Museu Tàrrrega Urgell, Francesca Bardají i Roser Miarnau van endegar la realització d'un conjunt d'entrevistes a persones grans de l'Urgell. En aquestes entrevistes es van recollir els testimonis que parlaven dels costums, tradicions i records del passat, molts dels quals ja perduts en la memòria del temps. Aquestes entrevistes foren el detonant, que les porta a recollir la perspectiva de gènere, un aspecte oblidat en la majoria de les anteriors entrevistes. Les dones aportaven uns testimonis de vida on la part íntima, la part familiar i l'entramat social quedava tot lligat i estructurat en les seves trajectòries vitals. Així la perspectiva de gènere agafà carta de naturalesa durant l'estiu del 2010, quan es van enregistrar 12 entrevistes a dones de l'Urgell. Aquest projecte, sofriria un impàs, fins que el 2016, li donarien continuïtat l'historiador Sani Sánchez i Roser Miarnau, amb la realització de 15 noves entrevistes.

Els anys 2017 i 2018, des del Museu Tàrrrega Urgell i el Museu Trepà, Roser Miarnau i Jaume Espinagosa van endegar una col·laboració amb Mireia Fontanet, tècnica de la Regidoria de Polítiques d'Igualtat de l'Ajuntament de Tàrrrega que havia endegat el projecte de recerca oral intitulat: "On són les dones targarines?", conjuntament amb l'historiador Jordi Creus i el periodista Dani Hernández. Aquesta sinèrgia d'esforços de recerca va donar com a fruit, el 2018, l'exposició: On són les dones targarines?, inaugurada al Museu Tàrrrega Urgell, el 8 de març, i la publicació del dossier: "On són les dones en el decurs de la història?", al volum 32 d'*Urtx. Revista d'Humanitats de l'Urgell*.

Han estat aquest conjunt de recerques en el camp de la memòria oral les que ens han portat a endegar el projecte: "Absència i presència de la dona a Cal Trepà", tant en l'antiga fàbrica com en la nova etapa del Museu Trepà i de les diverses actuacions culturals que es realitzen a Cal Trepà. Un projecte de col·laboració entre la professora de la Universitat de Lleida, Glòria Jové Monclús i Roser Miarnau Pomés i Jaume Espinagosa Marsà del Museu Trepà.

S'ha iniciat un procés d'investigació per tal de documentar les dones de la Fàbrica Trepà i també aquelles dones relacionades amb ella no tant per la seva presència a la fàbrica, però sí per la relació que hi tenien, per ser les esposes, mares, germanes que en ella hi treballaven. La metodologia emprada són entrevistes a les dones incorporant i mostrant durant les entrevistes imatges d'artistes contemporànies que ens ajuden

a pensar el rol de la dona en estructures patriarcales. L'objectiu és incorporar en la narrativa de la Fàbrica aquestes veus i poder-ho transformar en creacions que vagin més enllà de l'antiga fàbrica i que donin visibilitat a aquestes històries mínimes silenciades durant molt de temps. I ho fem en el context del projecte "El museu és una escola" conjuntament amb la Universitat de Lleida.

Aquest projecte pretén que en l'imaginari de les escoles i els centres educatius les mestres i els mestres considerin els museus i els espais d'art i patrimonials com un context real d'aprenentatge que els hi permet fer relacions per a desenvolupar pràctiques educatives distintes. El patrimoni i l'art han de permetre l'expansió i la construcció del coneixement conjunt així com esdevenir eines per a la formació docent.

El març del 2020 arribà de forma contundent el Covid19 al nostre territori i fins al setembre del 2020 les escoles no van tornar a les aules. Hi havia veus que demanaven que caldria buscar espais addicionals a les escoles per poder garantir les mesures de seguretat. Cal Trepapat va oferir a les escoles i centres educatius del territori espais del Museu per tal que esdevinguessin aules que tot i estar desterritorialitzades de l'escola hi formaven part. L'escola d'Ondara fou un dels centres que es va acollir a la proposta. Al llarg del curs 2020-21, els estudiants de l'Escola Ondara d'Art i Superior de Disseny de Tàrrrega han establert diferents relacions amb el Museu, algunes de forma més puntual, algunes permanents i constants com els de Batxillerat artístic d'Arts escèniques, música i dansa. Això ha permès obrir nous espais de diàleg per explorar com l'atmosfera de Cal Trepapat ha esdevingut un espai d'aprenentatge que permeti pràctiques educatives i creatives distintes.

Aprendre més enllà de les aules amb el patrimoni i amb l'art contemporani

Els alumnes de Batxillerat artístic d'Arts escèniques, música i dansa, tutelats per la professora Marta Agustí Fortuño, cada dijous al matí de 9:00 a 14:00 h treballaven a l'aula del laboratori Trepapat i sovint en l'interior de les naus industrials del Museu. El seu treball ha estat enregistrat en format audiovisual i estudiat per la doctoranda Cristina Farreras Collell com també per la tècnica del Museu Trepapat Roser Miarnau Pomés. Aquest veïnatge estret amb el patrimoni i els seus interlocutors ha permès confluïr al llarg del curs en múltiples ocasions per tal d'anar vivificant el contingut del currículum i les diferents drama-

Presca de contacte dels alumnes amb la fàbrica: “a ulls clucs cap a l’exploració del patrimoni”.

túrgies emprant sempre com a eix vertebrador el patrimoni i la recerca en fonts orals femenines centrant la mirada en el projecte “Presència i absència de la dona a Cal Trepapat”. Els alumnes dia a dia anaven percebent l’atmosfera de Cal Trepapat per tal de fer connexions amb les fonts orals de les entrevistes de les dones Trepapat. L’entorn ha estat un element fonamental en aquest aprenentatge. El diàleg i les sensacions que despertem la fàbrica ofereixen el marc on es possibilita que passin coses. Coses com la descoberta, la connexió, l’empatia amb la història, amb el passat llegit des del present en el dia a dia de les sessions.

Durant tot el curs s’han anat desenvolupant les sessions i les hem analitzat en espais híbrids de formació en el marc de processos de recerca acció. Hem aprofundit en conceptes com les “no human narratives”, utilitzant elements industrials i treballant-los com a perllongacions del propi cos en fusió amb l’eina, amb la màquina. De la mà de Jane Bennett en la seva obra *Matèria vibrant. Una ecologia política de les coses*, hem intentat percebre la matèria més enllà de la jerarquia establerta per l’humà, treballant des de l’horitzontalitat per tal d’establir relacions entre la fàbrica, les màquines, les eines i utilitatges i els alumnes. La seva interpretació i treball corporal han begut sovint d’aquestes fonts filosòfiques acompanyats per la professora d’expressió corporal i dansa Maria Mora Alcolea.

Distints grups i professorat han desenvolupat part del seu currículum en el context de la fàbrica. El fruit del treball d'aquesta col·laboració patrimonial-artística-pedagògica entre Museu Trepat, l'Escola d'Art i Superior de Disseny Ondara i la Universitat de Lleida s'ha exposat en el Museu "Cal trepat" en la instal·lació "Matriu" durant el Festival d'Art Contemporani "Embarrat". En aquesta exposició s'han mostrat els processos creatius realitzats pels alumnes de l'especialitat d'escultura aplicada a l'espectacle, de dibuix i de ceràmica.

El professorat que ha liderat aquesta proposta és Mireia Vilalta Blanch, Alba Cuñé Solé, Erik Schmitz Coll, Isaac Calero Cerdán, Esmeralda Lafarga Alfonso, Jeroni Martínez Franch, Marta Agustí Fortuño i Magí Sambola Pijuan.

“Matriu” s’ha convertit en una proposta de creació que permet crear nous relats i noves narratives a partir de l’alfabet visual que forma part de l’ADN Trepapat gestant-se amb els llenguatges artístics intrínsecs als estudis de l’Escola d’Ondara en general i de forma particular als estudis d’Escultura Aplicada a l’Espectacle. Matriu permet parlar de gènere i espai, de gènere i objecte, de gènere i història per a fer-ne una amalgama artística. Qualsevol peça de la Fàbrica Trepapat és susceptible per donar pas a parlar de la perspectiva de gènere, del rol de la dona, de la seva identitat i del rol social que se li atorga, establint connexions entre el present i el passat, a micro-històries que emergeixen. Durant el procés, i a través de les diferents matèries, hem après a saber què tenim entre mans, a conèixer les peces, a entendre com són, com s’han realitzat, de quin material es tracta, de quin conjunt en formen part i quina era la seva funció. Aquest concepte d’anàlisi, d’experimentació, de provatura, dona visibilitat al treball en procés dels estudiants, tant en l’àmbit individual com en el col·lectiu.

Una de les obres que forma part de la instal·lació “Matriu” fou ‘Parar la Taula’ de Sara Reig Pensí i Magí Sambola Pijuan.

La “taula de treball” i la “taula parada” ens permet fer un pas mostrant el nostre marc de recerca en dos àmbits aparentment contraposats, però que estan forçats a entrar en diàleg: el món del treball masculí a la fàbrica i el món del treball femení a casa; dues atmosferes contraposades d'ordre, pulcrituds, olors i matèries distintes. Allò visible d'allò no visible, el públic del privat. Els valors associats i les mútues absències hi són visualment representades per la dicotomia de materials, colors, olors i disposicions. L'artista Olga Olivera ens alerta que al segle XIX es va vincular la higiene a la moral, proposant no sols la neteja dels cossos, sinó una sola manera de viure. Una vida neta implicava un model de família religiosa, blanca, heterosexual, monògama, amb una sexualitat dirigida a la reproducció. En la seva obra així ens ho recorda:

Sabó de no rentar,
d'embrutar,
d'empastifar,
d'ensutzar,
d'emporcar,
d'enllordar,
de pol·luir,
d'emascarar,
d'ensutjar,
de tacar,
d'embrutir,
d'ensutzeir,
de porquejar,
d'emmerdar,
d'enllefiscar...

Acte de subversió, de rebel·lió, d'antinetaja.

Aquesta peça ha estat adquirida pel Museu per tal d'incorporar-la en l'espai, creant noves connexions, noves relacions, noves narratives.

El 16, 17 i 18 de juny va tenir lloc l'espectacle performatiu de creació col·lectiva, que representa el procés de creació dels estudiants de Batxillerat d'arts escènics en el treball continu a la fàbrica. Híbridació de llenguatges, d'espais, de sons, d'experiències.

El projecte que presentem s'ha gestat des de la «situació construïda», una pràctica artística efímera i situada, que pretén afectar el comportament.

tament dels participants. Les trobades (*encounters*) amb i a través de l'art —en contraposició als objectes de reconeixement que són representacions d'alguna cosa que ja existeix i reafirmen les nostres maneres d'estar i actuar en el món (Deleuze and Guattari, 1994)— tenen la capa-

citat d'operar un trencament en les nostres maneres de ser i d'actuar desafiant i creant un trencament en els nostres sistemes de coneixement (O'Sullivan, 2006). Això és el que pretenem, construint les nostres situacions d'aprenentatge en què barregem allò que és artístic, patrimonial i quotidià.

Les nostres pràctiques evidencien, com afirma José de Nordenflycht Concha (2015), que quan l'art contemporani irromp en el patrimoni permet generar projectes que portin a produir més patrimoni i aquesta podria ser la sorprenent lliçó per a un nou ús del patrimoni.

Aquest punt de vista creador de patrimoni proposa que el patrimoni sigui considerat una zona d'incertesa, en el qual es produeixi futur per la transformació educativa, social i comunitària.

Referències

Nordenflycht Concha, J. de 2015. “Arte contemporáneo y patrimonio: activación crítica y valoración”. Ed. Francisco Javier López Morales y Francisco Vidargas: *Encuentro Internacional. Usos del Patrimonio: Nuevos Escenarios*. Ayuntamiento de Guanajuato.

Deleuze, G.; Guattari, F. 1994. *Mil mesetas, capitalismo y esquizofrenia*. Valencia: Pre-textos.

O’Sullivan, S. 2006. *Art encounters Deleuze and Guattari: Thought beyond representation*. London: Palgrave Macmillan.